

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються різні підходи до проблеми організації освіти в області збереження і зміцнення здоров'я, акцентується увага на ролі фізичної культури в навчально-виховному процесі вищої школи для підготовки майбутніх вчителів початкових класів до здійснення такої діяльності в роботі з молодшими школярами.

Ключові слова: здоров'язбереження, навчально-виховний процес, молодші школярі, фізичне виховання.

Постановка проблеми. Становлення України на шлях європейської та світової інтеграції зумовлює необхідність інтенсивних змін в політичному, економічному й соціальному житті країни. У зв'язку з цим останніми роками відбуваються реформаційні процеси в освітній галузі. Реалізація положень Болонського процесу вимагає підвищення освітнього і культурного рівня майбутніх учителів та якості їх знань. Інтеграція вищої освіти України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення навчально-виховного процесу. Швидкі соціальні зміни, які відбулися й продовжуються відбуватися в суспільстві країни, обумовлюють необхідність посилення уваги до формування таких професійно значущих якостей майбутніх учителів початкових класів як ініціативність, адаптивність, здатність до самоосвіти і саморозвитку, збереження власного здоров'я і здоров'я учнів.

Отже, на сучасному етапі змін у політичному, соціально-економічному та науково-технічному житті нашої держави нагальною проблемою модернізації вищої освіти постає пошук найбільш ефективних систем організації навчання, яке не зашкоджує здоров'ю учасників педагогічного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна освіта, на думку науковців (В. Гаврилюк, О. Гречишкіна, Л. Животовська, А. Міненко, О. Савонова, С. Страшко та ін.), – це особистісно-орієнтований розвиток людини, формування самосвідомості, системи норм і цінностей, навичок спілкування та прийняття рішень, умінь управляти своїми бажаннями і впливати на діяльність інших долати перепони, протистояти чужій волі, тиску, це набуття навичок, необхідних для успішного інтегрування молоді в суспільні відносини та самостійне життя. Ураховуючи те, що метою вчителя насамперед є створення умов для збереження здоров'я підростаючого покоління, перед вищою школою постає завдання формування культури здоров'я студентів, що повинно стати важливою складовою їхньої професійної підготовки, набуття ними знань і навичок щодо збереження і зміцнення здоров'я, дотримання здорового образу життя. Вагому роль у цьому процесі, на нашу думку, повинно відігравати фізичне виховання студентів під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Проблема здоров'язбереження і формування культури здоров'я постійно привертає увагу науковців. Так, теоретико-методологічні засади формування культури здоров'я особистості досліджували В. Бароненко, Н. Бірюков, І. Брехман, Е. Вайнер, М. Віленський, І. Глінянова, Г. Зайцев, І. Льбіна, В. Ірхін, Е. Казін, Г. Калпчев, В. Колбанов, М. Колеснікова, Н. Кураєв, В. Магін, І. Пічугіна, О. Шкитирь, А. Щедрина та ін.; наукові дослідження в галузі педагогіки здоров'я здійснювали Р. Айзман, Т. Акбашев, Ш. Амонашвілі, А. Амосов, П. Анохіна, Р. Баєвський, Л. Барков, І. Брехман, Е. Вайнер, Д. Давиденко, В. Дубровський, Г. Зайцев, Е. Казін, В. Колбанов, Г. Кураєв, Ю. Лісіцин, І. Смирнов, Л. Татарнікова, А. Хрипкова та ін.; проблеми формування культури здоров'я та здорового образу життя майбутніх учителів досліджували Н. Абаскалова, В. Магін, М. Віленський, Г. Калачов, С. Лебедченко, І. Новоселова, І. Парчевська, Є. Перевозчикова та ін.; питання зміцнення здоров'я студентів були предметом досліджень М. Амосова, В. Казначєва, Ю. Лісіцина, І. Бехтерева, Б. Чкмакова, Л. Татарнікової, В. Колбанова та ін.

Формування здорового образу життя засобами фізичного виховання, зауважують науковці (А. Новіков, Л. Матвеев та ін.), повинно спрямовуватися на гармонійний розвиток форм і функцій організму людини, всебічне вдосконалення фізичних здібностей, зміцнення здоров'я, забезпечення творчого довголіття, виховання моральних, вольових та естетичних якостей особистості, сприяння розвитку інтелекту [4].

Метою статті є розгляд підходів до проблеми організації освіти в галузі збереження й зміцнення здоров'я, визначення ролі фізичної культури в навчально-виховному процесі вищої школи для підготовки майбутніх учителів початкових класів до здійснення фізкультурно-оздоровчої діяльності в роботі з молодшими школярами.

Результати дослідження та їх обговорення. Концепцією фізичного виховання в системі освіти України наголошується, що "фізичне виховання дітей і молоді в Україні є невід'ємною частиною системи народної освіти, важливим компонентом їхнього гуманітарного виховання, формування в них патріотичних почуттів, фізичного та морального здоров'я, удосконалення фізичної і психологічної підготовленості до активного життя і професійної діяльності" [3]. Отже, фізична культура – це спосіб життя людини, який спрямований на зміцнення здоров'я, гармонійний розвиток фізичних можливостей людини, формування життєво важливих навичок та вмінь.

Зазначимо, що фізична культура позитивно впливає практично на всі системи життєзабезпечення організму і є найбільш ефективним засобом профілактики захворювань людини. При цьому, фізична культура як органічна й складова частина загальної культури має свій духовний аспект і виконує свою духовну та моральну функцію в суспільстві, зважаючи на те, що вона вироблює в особистості самостійність, ініціативу, зібраність, самодисципліну, а це, у свою чергу, стає принципом життєдіяльності активної особистості, формуючи

впевненість, здатність відстоювати свою гідність. Усі ці якості є необхідними у професії вчителя, адже для того, щоб успішно здійснювати завдання щодо формування фізичної культури учнів молодших класів майбутні вчителі початкової школи самі повинні бути фізично підготовленими й вмотивованими на заняття фізичною культурою і спортом. На жаль, під час навчання у вищому навчальному закладі рухова активність студентів значно зменшується, що спричинює погіршення опору організму до впливів довкілля, внаслідок чого прогресують захворювання серцево-судинної системи, органів дихання та ін. Студентам складно адаптуватися до навчання у вищому навчальному закладі, що супроводжується суттєвою перебудовою психічних та фізіологічних станів.

Не останню роль у погіршенні здоров'я студентів вищих навчальних закладів, на нашу думку, відіграє відсутність належної мотивації майбутніх учителів до занять фізичною культурою і спортом, що не дозволяє повною мірою використовувати засоби фізичного виховання для розвитку рухових здібностей та зміцнення здоров'я. Зазначимо також, що сьогодні у вищих навчальних закладах слабко використовуються особистісно-орієнтовані технології навчання, рідко застосовуються нові форми і види занять фізичними вправами. На заняттях з фізичної культури здебільшого виконуються одноманітні, стандартні й малоєфективні фізичні вправи.

У зв'язку з цим, зазначає Ю. Кобяков, перед системою вищої освіти постає проблема переходу від традиційної педагогічної парадигми до навчання інноваційного типу, в основі якого повинна полягати насамперед турбота про здоров'я студентів, що є генетичним, культурним і професійним потенціалом нації. Широке впровадження технічних засобів і комп'ютерних технологій у навчальний процес вищої школи обумовило інтенсивність інформаційного потоку, що постійно збільшується. З іншого боку, обмежений час на переробку й засвоєння інформації, необхідність заучування значних обсягів матеріалу, переваженість навчальних програм у поєднанні з недосконалим режимом харчування й ірраціональною організацією дозвілля примушують займатися студентів до 10-12 годин, а в період сесії – до 14-16 годин на добу. Обсяг та інтенсивність навантажень, які відчують сьогодні студенти, наближається до рівня, який називають "межею фізіологічних можливостей організму", що призводить до дисгармонії в розвитку особистості а, отже, не може негативно не позначитися на формуванні таких професійно значущих психічних якостях студентів, як стійкість уваги, розумова працездатність тощо [2].

Сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, що негативно впливають на організм студентів, за певних умов сприяють появі серцево-судинних, нервових, психічних захворювань. До факторів ризику слід віднести: соціальні перемини, життєві труднощі, посилення значення суб'єктивного фактора в оцінці тих чи інших життєвих ситуацій, постійне відчуття недостатності часу; перенапруження, пов'язане із завантаженістю, хронічне психоемоційне перенапруження, різке обмеження фізичного компоненту в життєдіяльності; нервові та розумові перевтомлення, хронічну втому, хронічне порушення режиму праці і відпочинку, нерегулярне та незбалансоване харчування.

Ми вважаємо, що цілеспрямоване формування культури здоров'я у майбутніх учителів молодших класів дозволить їм не тільки самим дотримуватися здорового способу життя, а й професійно організувати свою майбутню професійну діяльність із учнями з урахуванням створення здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу в початковій школі.

Отже, перед вищою школою постає завдання розвивати й підтримувати фізичну культуру майбутніх учителів за допомогою регулярної фізичної активності, що є засобом розвитку фізичних якостей особистості студентів. І чим більше засобів фізичної культури включено до програми фізичного виховання студентів у вищому педагогічному навчальному закладі, тим більш різноманітний характер має фізична підготовленість студентської молоді до майбутньої професійної діяльності.

Формування фізичної культури особистості, зауважують Т. Грибуніна та Н. Ничипорко, передбачає оволодіння майбутніми вчителями відповідними культурними цінностями, до яких належать інтелектуальні, духовні цінності, рухові й методичні вміння й навички. Рівень сформованості фізичної культури особистості, на думку авторів, характеризується наявністю мотивації до фізкультурних і спортивних занять, необхідних для них знань, рухових умінь, навичок, способів діяльності, активною фізкультурною чи спортивною діяльністю [1].

Відтак, перед учителем початкових класів постають специфічні освітньо-виховні, загальнопедагогічні й оздоровчі завдання в галузі фізичного виховання студентів. На думку Т.Грибуніної і Н.Ничипорко, специфічні освітньо-виховні завдання спрямовані на формування усталених мотивів фізичного виховання, навчання фізкультурних знань, методичних умінь і навичок, підвищення функціональних можливостей і виховання на цій підставі фізичних якостей, залучення до активної фізкультурної чи спортивної діяльності. Загальнопедагогічні завдання передбачають формування моральної свідомості і моральної поведінки, вольових якостей, працелюбності, творчого ставлення до фізичного виховання й самовиховання, естетичний й емоційний розвиток особистості. Оздоровчі завдання спрямовані на зміцнення фізичного здоров'я і профілактику захворювань, сприяння правильному фізичному розвитку, підвищенню за допомогою засобів фізичної культури розумової працездатності, зменшення негативного впливу надмірного навантаження на психіку студентів, обумовленого напруженим режимом навчання [1].

Збагачення досвіду культурно-оздоровчої діяльності студентів засобами фізичної культури, зазначає І. Яковлева, передбачає реалізацію особистісних потреб у розвитку здоров'я, участь у здоров'язберігаючій діяльності, прояв активності і творчості в ситуаціях, пов'язаних із збереженням здоров'я, збагачення досвіду його зміцнення, оцінку й аналіз результатів своєї здоров'ятворчої діяльності, бажання займатися культурно-оздоровчою діяльністю та підвищувати рівень підготовленості до здоров'язберігаючої діяльності в школі [5].

Підсумовуючи вищезазначене, ми дійшли **висновку**, що фізичне виховання у вищому навчальному закладі є важливим компонентом формування загальної культури майбутнього вчителя початкової школи, що визначає формування, збереження та зміцнення його власного здоров'я і здоров'я молодших школярів, сприяє виробленню правильного ставлення людини самої до себе, прагненню до самопізнання, формування, розвитку і

самовдосконалення своєї особистості, формуванню відповідних умінь і навичок ведення здорового образу життя. З огляду на це, ми вважаємо, що цілеспрямоване формування культури здоров'я у майбутніх учителів молодших класів дозволить їм не тільки самим дотримуватися здорового способу життя, а й професійно організувати свою майбутню професійну діяльність із учнями з урахуванням створення здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу в початковій школі.

Перспективу подальших наукових розробок ми вважаємо в розробці відповідної технології, що сприятиме підготовці майбутніх учителів початкової школи до діяльності, спрямованої на збереження і зміцнення здоров'я, формування здоров'язберігаючих навичок у молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальные проблемы физического воспитания, спорта и туризма : материалы II Международной научно-практической конференции (9-10 октября 2008 г.). – Мозырь, 2008. – 286 с.
2. *Кобяков Ю.П.* Проектирование и реализация здоровьеразвивающей технологии физического воспитания студентов вузов: автореф. дис. на соискание ученой степени докт. пед. наук: спец.: 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / Ю.П. Кобяков. – М., 2006. – 38 с.
3. Концепція національної системи фізичного виховання дітей, учнівської і студентської молоді України / Р.Т. Раєвський, В.Г. Ареф'єв, М.Д. Зубалій, В.І. Кубасова, В.В. Столітенко // Початкова школа. – 1994. – № 8. – С.50–54.
4. *Новиков А.Д.* Теория и методика физического воспитания / А.Д. Новиков, Л.П. Матвеев. – М.: Советская педагогика, 1967. – 186 с.
5. *Яковлева И.А.* Организационно-педагогические условия формирования культуры здоровья студентов: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: специальность 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / И.А. Яковлева. – Красноярск, 2008. – 21 с.

Подано до редакції 02.07.12
